

PRIKAZ KNJIGE

Tustopizde u izobilju – kurcoglava ni za lijek: Samoniklo jestivo bilje otoka Zlarina

ANTUN ALEGRO*

Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Biološki odsjek, Botanički zavod,
Marulićev trg 20/II, HR-10000 Zagreb, Hrvatska

*Autor za dopisivanje / corresponding author: antun.alegro@biol.pmf.hr

Knjiga „Tustopizde u izobilju – kurcoglava ni za lijek: Samoniklo jestivo bilje otoka Zlarina“ grupe autora (Marina Viculin, Mirjana Barlek Randić, Željko Šatović, Danilo Dučak, Zlatko Liber, Sandro Bogdanović i Zlatko Šatović) koncipirana je kao monografija proistekla iz etnobotaničkog istraživanja, no svojim sadržajem uvelike premašuje pregled samoniklog jestivog bilja otoka Zlarina. Etnobotaničko istraživanje autorima je poslužilo kao vrata koja su otvorili u širok svijet kulturne povijesti Sredozemlja, lingvistike, hrvatske leksikografske tradicije, biljne nomenklature, taksonomije, ekologije i biogeografije, te naravno gastronomije.

U Predgovoru autori govore o poticaju i kontekstu koji je doveo do istraživanja, a koji se može svesti na strah od gubitka tradicijskog znanja i želju da se ono ne samo sačuva nego i održi živim kao dio vlastitog identiteta, kako lokalnog zlarinskog, tako i šireg sredozemnog. Sredozemlje će se kao mjesto dugog življenja i pamćenja provlačiti kroz čitavu knjigu. Slijedi Uvod u etnobotaniku u kojem se na jezgrovit način objašnjava postanak te znanstvene discipline, njen sadržaj, razvitak te pomak interesa od devetnaeststoljetnog, kolonijalnog kada su u središtu interesa bile biljke „koje koriste primitivni i aboridžinski narodi“ do suvremenog, kada je ona pokušaj sprečavanja erozije znanja do kojeg dolazi u svim kulturama zbog naglih i brzih promjena u načinu života i globalizacijskog uniformiranja čitavog svijeta.

Tustopizde u izobilju – kurcoglava ni za lijek

SAMONIKLO
JESTIVO BILJE
OTOKA ZLARINA

Marina Viculin
Mirjana Randić Barlek
Željko Šatović
Danilo Dučak
Zlatko Liber
Sandro Bogdanović
Zlatko Šatović

Središnji dio knjige čini poglavlje Sastav zlarinskog *dibljeg zelja* i ono je najveće iznenađenje za čitatelja. Naime, iz naziva poglavlja moglo bi se naslutiti da će to biti analiza upotrebnog bilja koja će uključiti popis vrsta, nekoliko statističkih analiza i zaključke koji iz njih proizlaze. Podjela na 25 potpoglavlja od kojih 24 nose zlarinske biljne nazive, a posljednje pokriva „ostalo samoniklo bilje“ također ne daje naslutiti obilje sadržaja koji se tu kriju. Svako potpoglavlje započinje navođenjem zlarinskih naziva za

određenu biljku, a kako zlarinska i znanstvena taksonomija nisu uvijek podudarne, ovo je mjesto gdje se navode i druge vrste koje narodna, na upotrebu orijentirana sistematika ne razlikuje, ali ih razlikuje botanika. Ovo je ujedno i mjesto gdje se raspravlja o porijeklu biljnih naziva od praslavenskih korijena do današnjih dana, te se navode mnogi autori važni za razvitak hrvatskog biljnog nazivlja, od Niccolá Roccabonelle, Jakova Mikalje, Ivana Belostenca, Ardelia Della Belle, pa sve do Bogoslava Šuleka i našeg suvremenika Ivana Šugara. Tumači se i porijeklo znanstvenih naziva, često duboko ukorijenjeno u mitologiju, drevnu geografiju i gotovo zaboravljene načine upotrebe. Nakon tog jezičnog dijela slijedi opis svojte u kojem autori donose osnovne informacije o izgledu pojedine vrste, no referiraju se i na slične te srodne vrste, tako da i ovaj dio teksta redovno obuhvaća veći broj vrsta. Tu se govori i o različitim kultivarima, povijesti njihovog nastanka, odlikama po kojima se razlikuju od izvorne vrste, ne samo morfološkim, već fitokemijskim i ostalima ovisno o specifičnostima pojedinih oblika i načinu njihove upotrebe. Slično je i s odjeljkom koji govori o staništu i ekologiji jer on ne donosi samo lokalne zlarinske prilike u kojima pojedina vrsta raste, već se referira na njeno čitavo područje rasprostranjenosti i eventualne lokalne specifičnosti. Slijedi odjeljak koji govori o upotrebi. On nije puki suhi sažetak onog što je zabilježeno od kazivača, već je mala kulturološka studija svake od obrađenih biljaka. Tu se navodi niz antičkih autora, od onih kojima je bilje uža predmet bavljenja kao što su Teofrast, Plinije i Dioskurid, pa do književnika i povjesničara kao što su Aristofan i Plutrah i sve do religijskih tekstova poput Talmuda. Rasprava dalje ide preko renesansnih herbalista do suvremene fitokemije i gastronomije. Ujedno se prepliće komparativna priča o tradicijskoj upotrebi u različitim dijelovima Sredozemlja, nazivima jela i jezičnim vezama kroz prostor i vrijeme. Priča se širi u različite grane umjetnosti, od slikarstva, književnosti, popularne glazbe i filma, tako da tu nailazimo na Henrija de Toulouse-Lautreca, Oscara Wildea, Johna McCraea, Monty Pythona (koji nije jedna osoba) i mnoge druge. U posljednjem potpoglavlju nalazi se tablica s još 47 vrsta upotrebnih biljaka, njihovim

znanstvenim, zlarinskim i standardnim hrvatskim nazivima, te načinima upotrebe.

Slijedi poglavlje Uloga *dibljeg zelja* u prehrani žitelja otoka Zlarina gdje se rezultati provedenog istraživanja dovode u kontekst ranijih etnoloških istraživanja, te niz detalja o načinu sakupljanja i pripreme samoniklog bilja, te nazivlju kako bilja, tako i postupaka, jela i običaja vezanih uz njega. Poglavlje zaključuje originalni recepti i osvrt na upotrebu samoniklog jestivog bilja u ostalim dijelovima Hrvatske.

Posljednje poglavlje *Diblje zelje* iz gastro-perspektive donosi niz recepata koji se često referiraju na širi gastronomski kontekst, a ne nedostaje mu ni originalnih i duhovitih autorovih komentara.

Knjigu zaključuje kratki Pogovor u kojem se autor osvrće na fenomen otoka Zlarina, malog ali poznatog, uz kojeg su rođenjem ili životom vezana mnoga imena iz umjetnosti, znanosti i javnog života, te donosi popis knjiga koje bave njime.

Svako poglavlje popraćeno je iscrpnim popisom literature, a svojim sadržajem, oblikom i načinom prezentacije jedinstveno je u literaturi na hrvatskom jeziku. Izvorno je u svakom svojem dijelu, znanstveno je apsolutno korektno, pisano s velikim osjećajem za dobar jezik, a stilski izbrušeno, čitko, duhovito i pristupačno širokom krugu čitatelja, od profesionalaca iz različitih područja, preko studenata i školaraca do najšire zainteresirane javnosti i naravno, Zlarinjana koji su bili poticaj i inspiracija za njegov nastanak.

Knjiga „Tustopizde u izobilju – kurcoglava ni za lijek: Samoniklo jestivo bilje otoka Zlarina“ izišla je 2022. godine u nakladi Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu uz preporuku Hrvatskog botaničkog društva. Objavljena je u okviru projekta 'Bioraznolikost i molekularno oplemenjivanje bilja' Znanstvenog centra izvrsnosti za bioraznolikost i molekularno oplemenjivanje bilja (ZCI CroP-BioDiv) kojeg sufinancira Europska unija iz Europskog fonda za regionalni razvoj.

Knjiga je dostupna besplatno na poveznici: <https://www.agr.unizg.hr/publication/12/>.